

Kertomus kaivauksesta Laitilan pitäjän Salon kylän Sonkkilan talon Myllymäen rautakauden kalmistossa 16/6 - 20/6 - 38. Liitteet 2 karttaa ja 6 valokuvaa (levyt 11671/6). Löydökset KM 10841:1-89. Diario 6/7 - 38.

Ollessani lokakuussa 1936 virkamatkalla Kalannissa ja Laitilassa sain Uudessakaupungissa käydessäni toimittaja F.M. Karrakoskelta Kansallismuseoon tuotavaksi kaksi roomalaisen rautakauden keihäänkärkeä (10456:1-2). Keihäät oli löydetty Laitilan pitäjän Salon kylän Sonkkilan talon Myllymäestä (toimittaja Karrakosken ensin antama löytötieto: Seikolan talon maalta, oli erheellinen). Kesällä 1937 kävin paikkaa tarkastamassa (ks. kertomusta museon top. arkistossa) ja totesin, että kysymyksessä oli polttokalmisto: mäen alareunassa olevan sorakuopan laidassa näkyi selviä kiveyksen merkkejä ja poltetun luun siruja. Sonkkilan isäntä, jolta vielä sain haltuuni kuopasta löydetyn putkikirveen (10602:1), lupasi keskeyttää soranoton mäestä vuodeksi, mutta toivoi, että paikka kesällä 1938 tutkittaisiin, jotta soranottoa senjälkeen saisi jatkaa. Esihistoriallinen osasto ottikin paikan tutkimisen kesäohjelmaansa 1938, ja joutui se allekirjoittaneen suoritettavaksi. Tehtävän suoritin kesäkuun 16-20 p:nä. Kaivaukseen osallistui ylioppilas Olof af Hällström.

Aikaisemminkin on paikalta tavattu löytöjä. Hämeen Museossa Tampereella on kolme esinettä (1193:1-3, 2 keihäänkärkeä ja kaularenkaan katkelma), jotka taloll. poika Kustaa

Sonkkila (nykyinen isäntä) oli löytänyt kesällä 1920 Salon kl. Sonkkilan talon maalta, asuinhuoneesta n. 20 metriä länteen, kivisestä mäkimästä, perustuksia kaivettaessa. Nähtävästi on kysymyksessä juuri Myllymäki, mahdollisesti navetan paikka (ks. karttaa N° 1). Kesällä 1928 kävi maisteri H. Salonen (-Salmo) tarkastamassa paikkaa maisteri M. Kampmanin (Kenttämään) ilmoituksen johdosta, että mäestä oli tavattu saviastianpaloja, osumatta kuitenkaan itse kalmistoalueelle (ks. kertomusta top. arkistossa). Nähtävästi kalmisto alkuaan on ollut ehkä huomattavastikin laajempi, ja rakennustoissa ja soranotossa osittain hävitetty.

Mäki on heti Sonkkilan talon navetan ja ulkokuonerivin takana (ks. karttaa N° 1). Sen alapuolella on talon riihi, ja sen ylärinteellä tuulimylly, joka nyttemmin on varsin huonossa kunnossa. Vielä ylempänä mäellä on kaksi aittaa, ja mäen päällä isännän sisarusten omistama rakennus, n.s. uusi puoli (Pajamäki). Lännessä ja luoteessa rajoittavat mäkeä talon pellot. Sorakuoppa on mäen alareunassa, sen S-SW-päässä.

Kaivausta varten paalutettiin sorakuopan yläpuolelta 6 x 11 metrin suuruinen alue, joka sitten kokonaisuudessaan tutkittiin. W-osassa kaivausalueetta kasvoi niinkuin yleensäkin mäessä, matalaa ruohoa, O-osassa taas oli ollut osa talon puutavaravarastoa, ja alkuperäistä maanpintaa peitti vahva kerros puolittain lahonneita lastuja, kaarnaa ja muita puunjätteitä. Mitään merkkejä kiveyksestä ei näkynyt maanpinnalla, ja vasta vaivaloisen puunjäte- ja turvekerroksen poistamisen jälkeen alkoi kiveys paljastua. Se osoittautuikin sitten osittain hyvinkin vahvaksi.

Oikeinta lienee luonnehtia kalmistoa kenttäkalmistoksi, vaikka onkin vaikeaa sanoa, millainen se kokonaisuudessaan on ollut, suuri osa kun, kuten sanottu, ilmeisesti on soranotossa hävitetty, ja kaivausalueeltakin, ainakin sen W-reunasta, oli viety kiviäkin. Kiveys kaivausalueella olikin varsin epätasaista, vahvinta ruuduissa b-C:l-2, joissa oli, kuten poikkileikkauksesta kartalla N° 2 ilmenee, kiviä kolmessakin kerroksessa.

Näistä ruuduista sekä pohjoiseen että itäänpäin kiveys oheni huomattavasti, ja oli, kuten kartasta ilmenee, hyvin harvaa ruuduissa e-f:1-3. Rapakiveä oli hyvin runsaasti, ja eräät kiveyksessä näkyvät aukkopaidat ovat epäilemättä alkuaan olleet täytetyt rapakivellä, joka aikojen kuluessa on murentunut.

Poltetut luut ja löytöesineet olivat enimmäkseen kivien lomissa, tummahkossa kulttuurimaassa. Välittömästi kivien alla, nimenomaan ruuduissa b-c:1-3 oli kerros puhdasta pehmeää hiekkää, joka varmasti oli muualta tuotu, mäessä ei sellaista nimittäin ole. Tämän hiekkakerroksen alla oli 5-10 cm:n vahvuisen noki- ja hiilikerros, joka selvänä ja yhtenäisenä esiintyi r. b-c:1-2:n alueella, mutta oli sen ulkopuolella epätasaisempaa, ilman yhtä selvää hiekkakerrosta, ja osittain yhtyi ylemmän kulttuurikerrokseen. Itse nokikerroksessa ei ollut luita, mutta kylläkin välittömästi sen päällä, siis hiekkakerroksen nokikerroksen allakin, jotapaitsi ruutu b2:ssa löydettiin ~~xxx~~ päältä kaksi esinettäkin: kilvenkupuran huippupala ja umpinainen elektronisormus (10841: 15,16), jotka olivat aivan lähekkäin ja epäilemättä kuuluvat samaan hautaukseen. Ne edustavat yhdessä kalmistotavattun viinikauhan kanssa kalmiston vanhimpia löytöjä, nähtävästi vanhemmalta roomalaiselta rautakaudelta. Viinikauha, joka oli särkynyt, eikä edes täydellinen, löydettiin edellisistä n. 1½ metrin päästä, ruutu a 3:n ja b:3:n rajalta, heti turpeen alta, jo paaluja pystytettäessä. Kuten kuvasta levy 11676 näkyy, ei sen ympärillä ollut kiveystä, mutta mahdollista on, että tästä on ajettu pois kiviä jo aikaisemmin, ennen kaivausta. Kartalla № 2 näkyvät kivet tällä kohdalla olivat syvemmällä ja mahdollisesti luontaisiakin.

Joka tapauksessa näyttää tällä kohdin, yllämainitu kilvenkupuran, sormuksen ja viinikauhan löytökohtilla, ollut kalmiston vanhin osa. Mahdollisesti kuuluvat sen löytöihin vielä keihäänkärki 10841:32, sekä toim. Karrakosken luovuttamat keihäänkärjet. Muut kalmiston löydöt sensijaan ovat huomattavasti nuorempia, ja tuntuu siltä kuin kalmiston käytäntö välillä olisi ollut

keskeytynyt. On kuitenkin muistettava, että tätä ei voi pitää varmana: tuhoutunut kalmistonosa saattaa olla peräisin juuri tältä väliajalta.

Mainitut kalmiston nuoremmat löydöt ovat vasta 400-luvun lopulta, ehkä vieläkin myöhemmältä ajalta. Niihin kuuluvat hopeisen rengaskoristeisen kaarisoljen jalkaosa (10841:55), kaksi levymäistä pronssiriipusta (10841:45 ja 62), jotka Kirimäen löydön perusteella saattaa ajoittaa aikaan n.v. 500 (vrt. Schmidehelm, SMYA XXXV:1, S. 9, k.7), sekä X:n muotoinen hela (10841:77). Riipukset sekä hela ovat ensimmäiset laatuaan Suomesta. Helalla on vastineita Gotlannissa, sekä periodilta V:2 että VI:1. Uusi muoto Suomessa on myöskin vyösolki 10841:74, jonka hela on eläimenpäänmuotoinen. - Muita kalmiston löytöjä ovat 3 krapusolkea, tasavartinen kansainvaellusajan solki, pyöreä pieni puhkonainen solki, koverankuperain rannerenkaiden palaset, horisontaaliuurteisen rannerenkaan ja kohoharjaisen leveähkön rannerenkaan palat, pronssinen viivakoristeinen pinsetti, koruneulat, ketjunpalat, sormukset, pronssispiraalit, kammanpalaset, vyösoljen kappale, veitset, pari keihäänkärkeä, toisen kilvenkupuran pala, nauhat, niitit ym. Saviastioista saatiin talteen vain yksi reunapala. Varmasti vuotta 600 nuorempia löytöjä ei tavattu.

Löydökset on merkitty karttaan N° 2, samoinkuin ilmoitus niiden löytösyvyyksistä. Ruutujen kulmissa otetut pintakorkeudet on otettu vasta turpeen poistamisen jälkeen: paksu puulastukeros olisi antanut liian väärän kuvan löytöjen syvyysuhteista. Karttaan on myöskin merkitty kivien pinta- (ja usein alapinnan) korkeudet, sekä eräissä ruuduissa hiekkakerroksen, nokikerroksen ja pohjan korkeudet.

Poltetut luut jakautuvat eri ruutujen osalle seuraavasti:

b 1	909 gr.,	d 1	65 gr.,
b 2	83 gr.,	d 2	727 gr.,
b 3	9 gr.,	d 3	643 gr.,
c 1	484 gr.,	e 2	29 gr.,
c 2	416 gr.,	e 3	139 gr.
c 3	134 gr.,		
c 4	44 gr.,		

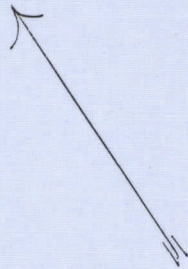
Kokonaismäärä on siis 3682 gr.

Ruuduista e 1 ja f:1-3 ei enää tavattu luita senparemmin kuin löydöksiäkään, ja myöskin koekaivaus kaivausalueesta itään-päin, sorakuopan laidasta ylöspäin, jäi tuloksettomaksi. Ymmärtääkseni on kalmiston reuna SO:ssa ja S:ssä niinollen saavutettu, niinkuin vastakkaisessa SW-W-puolisessakin päässä. Sensijaan näyttää kalmisto jatkuvan ylemmälle mäentinteelle. Kiveys tosin näyttää ohenevan ja osittain loppuvankin, mutta esim. r c3-4:n rajalla tavattu runsas luurykelmä melkein kivettömässä maassa osoittaa, että kiveys ehkä ei kokonaan merkitse kalmiston laajuutta. Sitäpaitsi näyttävät löytöesineet ja poltetut luut muodostavan määrättyjä ryhmiäkin: niinpä kuulunevat löydöt 10841:68-78 ruutu e 3:sta yhteen. Samanlaisia löytöryhmiä harvassa kiveyksessä saattaa olla ylempänäkin. - Kun työvoiman saanti kuitenkin tuotti vaikeuksia, ja ilmat olivat kovin epävakaiset (kaivaus suoritettiin suurimmalta osalta sadekuurojen lomassa), oli kaivauksen jatkaminen jätettävä toiseen kertaan. Sonkkilan isäntä lupasi ilmoittaa, kun soranottoa varten tarvittaisiin enemmän aluetta.

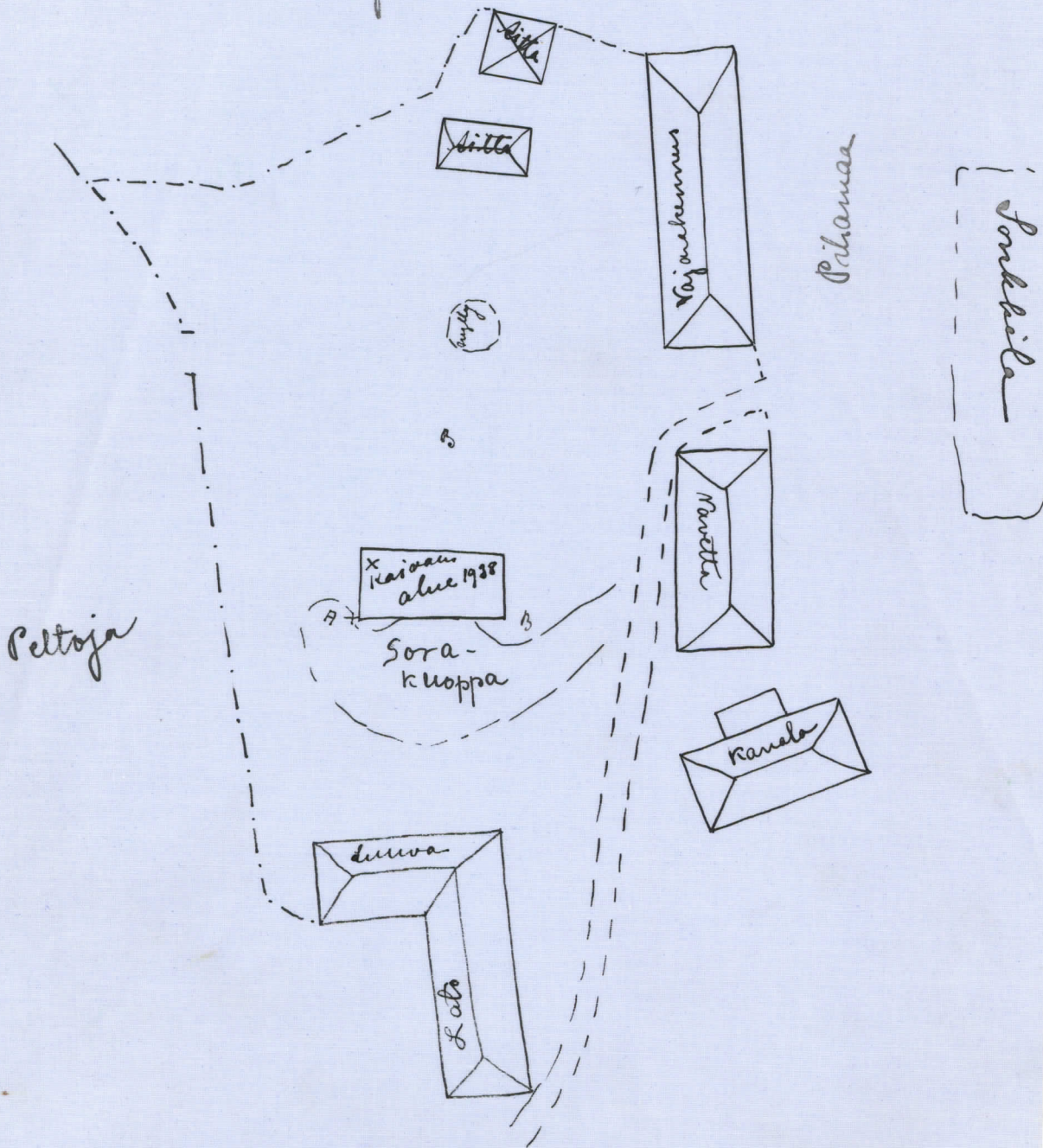
Helsingissä 18 p:nä maaliskuuta 1939.

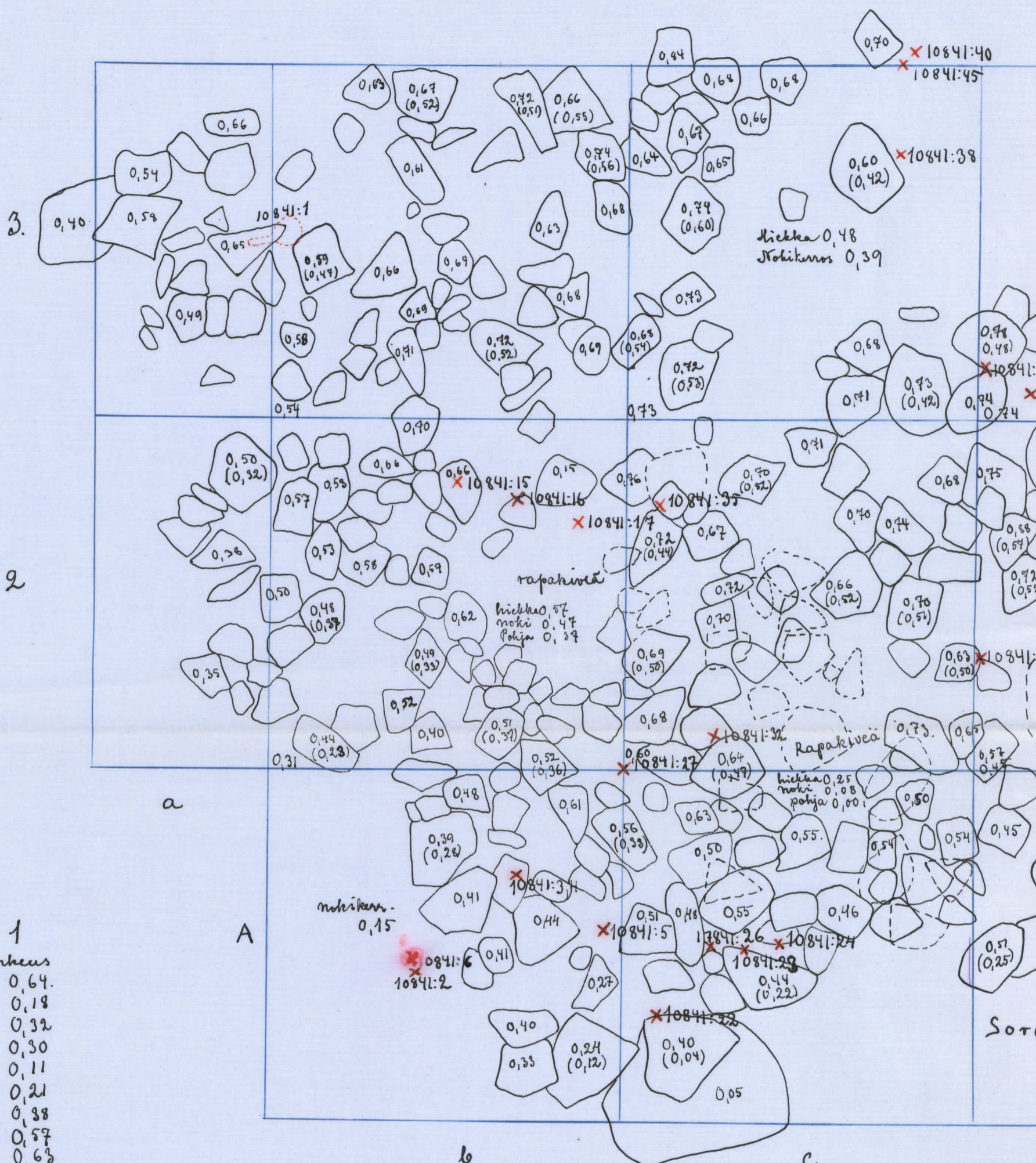
Ella Kivikoski

0 5 10 m

Sonkkilan Pajamäki
ns. Uusi puoli

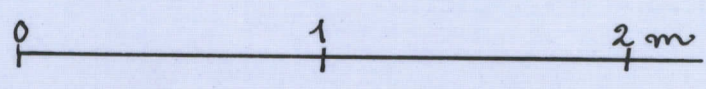

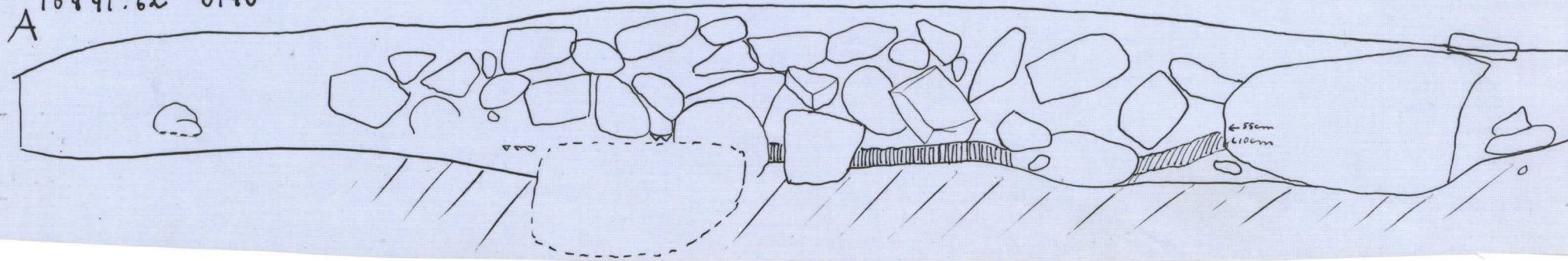
1
korkeus

10841: 1	0,64
10841: 3,4	0,18
10841: 15	0,32
10841: 16	0,30
10841: 22	0,11
10841: 32	0,21
10841: 35	0,38
10841: 38	0,57
10841: 40	0,63
10841: 45	0,57
10841: 47	0,42
10841: 44	0,32
10841: 50	0,39
10841: 55	0,61
10841: 56	0,53
10841: 57	0,42
10841: 58	0,59
10841: 59	0,57
10841: 61	0,40
10841: 62	0,40

10841: 63	0,40
10841: 68	0,45
10841: 76	0,53
10841: 79	0,39

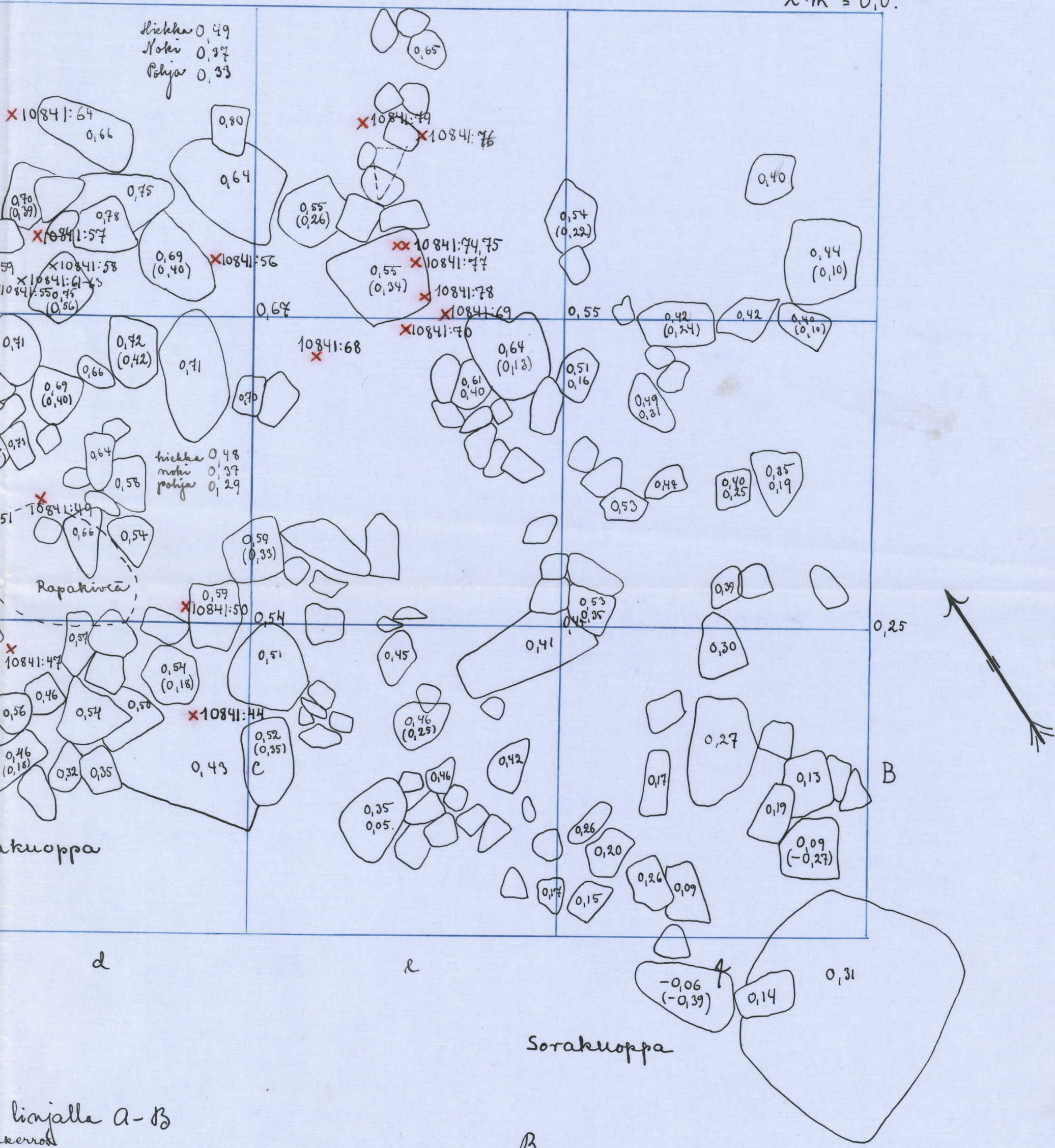
Pöykileikkaus
||||| moka

Saitila, Salo,
 Sonkkilan Myllymäki

E. Kivikoski 1938.

2 m = 0,0.

Laitila, Salon kl.,
Sonkkila.
Myllymäki-

Sonkkilan Myllymäki valok. W:stä ^{lev. 11671.}
pään. Kalmisto rinteellä myllystä
oikealle.

Sonkkilan Myllymäen ^{Kivien} ~~sojaksi~~ ^{lev. 11672, 11672a.}
paljastettuna. Oikealla soranotto-
paikkaa joka on hävittänyt
kalmiston SW-reunan. Valok.
W:stä päin.

Laitila, Salon kl.
Sonnkila
Myllymäki

Kalmistokiveistä linjalla ^{lev. 11673} a 4:2-3
W:stä päin.

Kalmiston reunaa. Oikealla so-
ranottokuoppaa. Valok. W:stä päin. ^{lev. 11674}

E. K. 1938.

Laitila, Salon kkl.
Sonkkila

Kalmistokiveistä linjalla ^{levy 11675} a-4:
2-3. W:stä päin.

Vinikauhan palasia ^{lev. 11676} n. a-b:
2-3 kulmassa.